

Civilizacija

Ustav

Kazalo

Uvod	3
Inkovska država od začetka do prodaja (kronološki pregled).	3
Kroniki iz katerih so črpali podatke o inkovski mitologiji.	4
Glavna inkovska božanstva.	4
Druga nadnaravna bitja.	5
Mit o stvarjenju.	5
Miti o Viracochi.	6
Mit o ustanovitvi Cuzca.	6
Zaključek.	7
Literatura.	7

Civilizacija Inkov

• Uvod

Inkovska civilizacija se je razvila zelo pozno in njeno trajanje je bilo precej kratko. Ekspanzija ljudstva iz doline Cuzca se je začela približno stoletje preden so leta 1533 španski konkvistadorji in Pizarro usmrtili njihovega vladarja Atahualpo. Nobena od predinkovskih civilizacij ni poznala pisave in še Inki so pisali v kipuju, pisavi vozlov. Zaradi tega je poznavanje predinkovskih civilizacij zelo skopo in temelji predvsem na arheoloških dokazih. Zanimiva so zadnja odkritja o oboceanskih civilizaciji v kateri so že 5000 let pred našim štetjem mumificirali ljudi, te mumije so se obdržale vse do danes in nam pričajo o življenju takrat (Čile, Chinchorro-ske mumije). O inkovski kulturi pa je mnogo dokumentov, saj so španski kronisti zelo podrobno opisovali predvsem verovanja in rituale ter legende, saj so si zadali tudi pokristjanjevanje in pogoj za širjenje vere je poznavanje osnove. Inki so v času širjenja imperija v 15. stol. zbrali mitološki material iz okolice Cuzca, tako da so imeli kronisti lahko delo in je mogoče predvsem o mitologiji Inkov povedati marsikaj več kot o drugih takratnih ljudstvih.

• Inkovska država od nastanka do propada (kronološki pregled)

1200 - Plemena inkovskega porekla poseli dolino Cuzco v Andih; to je pomenilo začetek inkovske dinastije, prvi poglavar je bil Manco Capaco.

1200-1400 - V tem času vladajo že napol legendarni inkovski vladarji. Inki še ne osvajajo ozemelj, čeprav že obstajajo stalna trenja in spopadi s sosednjimi ljudstvi.

1400-1438 - Začetek inkovske močne civilizacije. Zavlada Viracocha Inka; za časa njegove vlade se Inki povežejo z Lupaki (živijo v okolici Titicaca). Ker inkovsko prijateljsko ljudstvo Kečuje (inkovski zavezniki in sosedje) premagajo Čanki, Pachacuti (sin Viracocha Inka) izžene in premaga Čanke.

1438-1471 - Vlada Pachacuti Inka, ki utrjuje moč Inkov; nanovo pozida Cuzco, začne se vojaška ekspanzija, imperij se širi v smeri jugozahodno od jezera Titicaca in v smeri severno od Quita, v smeri zahodno do obale; Inki dobijo skupen jezik, ki je kečujščina.

1471-1527 - Inki še naprej osvajajo (južna meja na 35° južne širine, osvojijo Ekvadorsko višavje severno od Quita) in utrjujejo svoj imperij.

1528-1532 - V inkovskem kraljestvu se vname državljanska vojna med privrženci Huáscarja in Atahualpe (Huáscarja ujamejo Atahualpovi privrženci).

1532 - Atahualpa je ujet pri Cajamarci. Ujamejo ga španski konkvistadorji in Pizarro.

1533 - Umreta Atahualpa, ki ga ubije Pizarro in Huáscar, ki je ubit na Atahualpov ukaz.

1533-1572 - Španci utrjujejo zmago nad inkovskim imperijem.

• Kroniki iz katerih so črpali podatke o inkovski mitologiji

1553 - PARTE PRIMERA DE LA CRONICA DEL PERU (PADRE DE CIEZA DE LEONA).

1573 - RELACION DE LOS FABULAS Y RITOS DE LOS INCAS (CRISTOBALA DE MOLINE) - STVARJENJE.

• Glavna inkovska božanstva

Inti

Sonce, božanski prednik inkovske dinastije; moška figura, ki so jo upodabljali na velikih, okroglih zlatih ploščah z žarki in človeškim obrazom; glavno žarišče uradnih inkovskih obredov, čeprav je bilo namenjeno tudi drugim bogovom neba.

Kilya

Luna, ženska figura, Sončeva žena; miti pripovedujejo, da ji je zaradi tega, ker je bila svetlejša od njega, Sonce metalo pepel v obraz, da bi jo zasenčilo; pomembno vlogo igra pri koledarju.

Viracocha

Stvarnik, bitje, ki je večno bilo in večno bo, "nedoumljivi bog", ki je ustvaril svet, vsa nadnaravna bitja, živali, rastline, ljudi; on naj bi naučil tudi ljudi civilizacijskih spretnosti (kulturna vloga); v mitih je navadno bradat mož bele polti (zato sprejemajo belce odprtih rok), ki je oblečen v belo tuniko.

Inki so ga častili s kipom velikim kot desetletni deček iz zlata, ki je upodabljal "stoječega moškega z dvignjeno desno roko, skoraj stisnjeno pestjo in sproženimi prsti in palcem, kakor da nekaj ukazuje".

Ilyapa

bog vremena; moška figura, ki je pogosto povezan z bliskom in gromom in enačen z zvezdami; Inki so ga upodabljali kot človeka na nebu, ki s fračo razbije vrč z vodo v rokah svoje sestre in tako nastane dež; pok frače naj bi bil grom, pot in smer strela pa blisk.

• Druga nadnaravna bitja

Huacas; navadno povezan s stvarmi in z omejenimi območji delovanja. Huacas so lahko: gore, drevesa, jezera, reke, skalovja nenavadnih oblik, kraji povezani z miti in

legendami (primer: okolica Cuzca je imela približno 500 takih Huacas, ki so lahko tudi svetišča (na tistih mestih)).

• Mit o stvarjenju

Vse variante mitov o stvarjenju ljudstev, ki so si jih Inki podredili se stapljajo v celoto in so si enotne, da je mesto stvarjenja nekje ob jezeru Titicaca. To potrjujejo tudi teorije, da so se prav od tam v 12. stol. Inki preselili v Cuzco. Kot dokaz nam arheologija ponuja podobno arhitekturo svetišča Tihuanaco, ki so jo Inki uporabljali. Znano je namreč, da so bili izredni gradbeniki (Potres leta 1950 je sesul dominikansko cerkev, zidovi inkovskega svetišča Coricanche pa so se obdržali. To svetišče je bilo posvečeno bogu Intiju (Soncu). Temu bogu naj bi služila posebna velikanska zlata krogla, ki naj bi ga upodabljala. Zidovi te stavbe so zelo natančno izdelani, stene so prekrite z zlatom in drugim razkošjem. Na žalost pa je bila Coricancha ena prvih plenov španskih osvajalcev). Na začetku je Stvarnik (Viracocha) ustvaril nebo in zemljo in ljudi. Vendar sonca ni bilo in ljudje so hodili po temi. Ker ljudje svojega stvarnika niso ubogali jih je uničil (spremenil v kamen, utopil - vzporednica z vesoljskim potopom; Noe). Preživela sta smo mož in ženska, ki sta bila v zaboju in ju je veter zanesel v Tihuanaco, glavno domovanje Stvarnika. On je tam ustvaril vse ljudi kot glinene lutke, jim naslikal oblačila, vsakemu dal jezik, pesem in semena, da bi jih sejal. Potem jim je vdahnil življenje in dušo, jim ukazal, da poniknejo v zemljo in pridejo na plano nekje drugje, kjer se mu je zazdelo. Potem, ko so prišli iz zemlje so povsod postavljali svetišča. Stvarnik je naredil še sonce, zvezde in luno, ki so se dvignili iznad otoka v jezeru Titicaca.

Ko je Sonce vzhajalo je poklicalo Inke in njihovega vladarja in jim dejalo (vladar je bil takrat Manco Capaco): "Vi in vaši potomci boste gospodarji in si boste podjarmili mnogo narodov. Glejte name kot na svojega očeta in moji otroci boste in me boste častili kot svojega očeta". Poglavarju je dal perjanico in bojno sekuro kot simbol veljave. Inki so se na ukaz Stvarnika spustili pod zemljo in prišli na dan spet v jami Pacaritampo, to je tam, kjer je sonce prvič po Stvarnikovi ločitvi dneva od noči vzšlo.

• Miti o Viracochi

V mitih o njegovem popotovanju lahko celo potegnemo vzporednico z Jezusom Kristusom. Tako tudi Viracocha ozdravlja bolne, vrača vid; v mestu Cacha ga niso hoteli sprejeti, nakar je prosil božje pomoči, ko so ga hoteli celo kamenjati. Prikazal se je gromozanski ogenj in isti ljudje so ga prosili usmiljenja (mit spreobrnjenja nevernikov je velikokrat uporabljen in dokazuje moč boga; ta značilnost je enaka skoraj vsem veram). Iz mesta Cacho je po morju odšel in se ni več prikazal (Jezusova hoja po vodi). Za tako velik vpliv Viracochi je primaknila svoj delež tudi njegova zunanost, ki ga je delala drugačnega od ostalih. Viracocha je bil namreč belopolt in

bradat. To pa je pravo nasprotje andskih ljudstev, ki so neporasli in temnopolti. Mnogi so celo mislili, da naj bi bil ta človek azijskega ali evropskega izvora; tukaj se je največkrat pojavljalo ime svetnika Tomaža (apostola). Ampak kronist iz katerega so črpali podatke o inkovski mitologiji to zanika (CIEZA DE LEON). Viracochov lik je verjetno tudi kriv, da so Inki tako hitro podlegli Špancem; saj so v belih bradatih možeh videli na novo vstale bogove (viracochas). Seveda se je odnos po nekaj srečanjih popolnoma spremenil, postali so hudiči. Beseda viracocha se je ohranila tudi za zaznamovanje pripadnikov višjih slojev (to danes opazimo pri preostalih Kečujih).

• Mit o ustanovitvi Cuzca

Tam, kjer se mit o stvarjenju konča, se začne mit o ustanovitvi Cuzca; torej pri prihodu treh bratov in sester iz jame Pacaritampo. Prvo naselje, ki je nastalo naj bi bilo Tampo Kiru. Eden od treh bratov je bil zelo močan in brata sta bila ljubosumna, zato sta ga z zvijačo zazidala nazaj v jamo. Ko sta ga zaprla noter sta ustanovila Tampo Kiru. Brata je pekla vest in zato sta odrinila naprej. Nenadoma sta v zraku zagledala Ayar Cachija (tretjega brat), ki je letel z velikimi krili. Poskusila sta hitro pobegniti, a ju je Ayar ustavil in jima naročil naj ustanovita Cuzco ter častita goro zraven tega mesta v kateri bo on prebival.

Imenovala se je Huanacauri. Ko je izrekel vse to, je enega od bratov in sebe spremenil v kip. Tretji brat pa je vzel vse tri sestre in ustanovil Cuzco, sam pa se je od takrat imenoval Manco Capac (to pomeni kralj ali bogati gospod).

Prva stavba, ki je nastala je že omenjeno svetišče Coricancha (shramba zlata), ki je bila sprva iz slame in kamna, kasneje pa je zrasla v čudovito svetišče. Manco Capac je slovel kot miroljuben vladar. Po svoji smrti je bil zaradi dobrote čaščen kot otrok Sonca. Zaradi miroljubnosti in prijaznosti Inkov do 15. stol. se naj bi jim predalo mnogo okoliških plemen, kar potrjuje mit.

• Zaključek

Mitologija Inkov je zelo dobro raziskana in zaradi tega tudi zelo obsežna. Miti se tudi časovno zamikajo in zaradi tega nastanejo nova imena mitoloških junakov, ki pa večinoma igrajo iste vloge. Več je tudi teorij mitov. Zelo verjetno je, da je propad Inkov pospešila prav mitologija (beli ljudje, bogovi), ki pa jim daje upanje v zadnjem mitu, ki čaka na ponovno moč Inkov. Menda je Pizzaro odsekal glavo Atahualpi, jo pobral, odnesel v Cuzco in zakopal. Glava pod zemljo je še živa in ji raste telo. Ko bo to telo zraslo do konca, bodo Inki prišli iz podzemlja, znova zavladali ter premagali Špance in ponovno ustanovili imperij.

• Literatura

Mitologija (ilustrirana enciklopedija)

